

УДК 368.5:330.46(477)

О. Т. Прокопчук,

д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7405-2469>

О. В. Гумен,

аспірант, Уманський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3224-363X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.22.91

ПОВЕДІНКОВІ ТА МОТИВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

O. Prokopchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Uman National University

O. Humen,

Postgraduate student, Uman National University

BEHAVIORAL AND MOTIVATIONAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL INSURANCE IN UKRAINE

У статті розкрито поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні в умовах трансформації аграрного сектору та зростання економічної невизначеності. Обґрунтовано, що традиційні економічні механізми, засновані на державному субсидуванні або фінансових гарантіях, не забезпечують належного рівня залучення сільськогосподарських виробників до страхових програм. Наголошено на ключовій ролі поведінкових чинників — довіри до страхових інституцій, інформаційної обізнаності, соціального середовища та психологічних установок аграріїв щодо ризику й захисту. Здійснено аналіз основних когнітивних, інформаційних, соціально-психологічних та емоційно-мотиваційних детермінант участі аграріїв у страхуванні, визначено їхній вплив на готовність до укладання страхових договорів. Виявлено, що низький рівень довіри, складність страхових процедур і очікування державної компенсації збитків формують стійкі поведінкові бар'єри.

Запропоновано авторську поведінково-мотиваційну модель участі аграріїв у страхуванні, яка інтегрує економічні, соціальні, інституційні та психологічні чинники у єдину систему управління мотивацією. Модель пояснює взаємозв'язки між матеріальними стимулами, рівнем довіри, соціальними орієнтирами та внутрішніми установками виробників, що визначають їхню участь у програмах страхового захисту. Обґрунтовано напрями вдосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування — підвищення прозорості ринку, розвиток фінансової грамотності, цифровізацію страхових процесів, інформаційно-освітні кампанії та стимулювання культури управління ризиками.

Результати дослідження мають практичну значущість для формування ефективної державної політики підтримки страхування сільськогосподарських ризиків, удосконалення взаємодії між державою, страховими компаніями та аграріями, а також для підвищення стійкості аграрного сектору в умовах економічних та кліматичних викликів. Реалізація поведінково орієнтованих підходів сприятиме розвитку культури управління ризиками, розширенню страхового покриття та формуванню нової системи довіри у сфері аграрного страхування, що є передумовою зміцнення продовольчої безпеки України.

The article reveals the behavioral and motivational foundations for the development of agricultural insurance in Ukraine amid the transformation of the agricultural sector and growing economic uncertainty. It is argued that traditional economic mechanisms based on state subsidies or financial guarantees do not ensure an adequate level of involvement of agricultural producers in insurance programs. The key role of behavioral factors is emphasized, such as trust in insurance institutions, information awareness, social environment, and psychological attitudes of farmers towards risk and protection. An analysis of the main cognitive, informational, socio-psychological, and emotional-motivational determinants of farmers' participation in insurance is carried out, and their impact on the willingness to conclude insurance contracts is determined. It was found that low levels of trust, the complexity of insurance procedures, and expectations of state compensation for losses form persistent behavioral barriers.

The author proposes a behavioral and motivational model of farmers' participation in insurance, which integrates economic, social, institutional, and psychological factors into a single motivation management system. The model explains the relationships between material incentives, trust levels, social norms, and internal attitudes of producers that determine their participation in insurance protection programs. The directions for improving the behavioral and motivational mechanism of agricultural insurance are substantiated: increasing market transparency, developing financial literacy, digitizing insurance processes, conducting information and educational campaigns, and promoting a culture of risk management.

The results of the study are of practical importance for the formation of effective state policy to support agricultural risk insurance, improving cooperation between the state, insurance companies, and farmers, as well as for increasing the resilience of the agricultural sector in the face of economic and climatic challenges. The implementation of behavior-oriented approaches will contribute to the development of a risk management culture, the expansion of insurance coverage, and the formation of a new system of trust in the field of agricultural insurance, which is a prerequisite for strengthening Ukraine's food security.

Ключові слова: аграрне страхування, поведінкова економіка, мотиваційні чинники, довіра, фізик-менеджмент, страхова культура, фінансова стійкість.

Key words: agricultural insurance, behavioral economics, motivational factors, trust, risk management, insurance culture, financial stability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний розвиток аграрного сектору України супроводжується високим рівнем ризиків, зумовлених природно-кліматичними, економічними, політичними та військовими чинниками. Повномасштабна війна створила новий контекст функціонування аграрного виробництва, який характеризується не лише фізичними втратами майна, посівів чи інфраструктури, а й глибокими змінами у поведінкових мотивах виробників. Зростання невизначеності, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит фінансових ресурсів і зниження довіри до інституцій посилюють потребу у формуванні надійної системи аграрного страхування.

У таких умовах аграрне страхування набуває стратегічного значення як інструмент забезпечення фінансової стійкості виробників, відновлення виробничого потенціалу після настання ризикових подій і підтримки сталого розвитку сільських територій. Проте, попри його потенційні переваги, рівень охоплення страхуванням в Україні залишається низьким. Це зумовлено не лише економічними чи інституційними бар'єрами, а й поведінковими факторами — низьким рівнем довіри до страховиків, недостатньою поінформованістю, обмеженим досвідом використання страхових інструментів та очікуванням державної компенсації збитків без страхового покриття.

Поведінкові та мотиваційні аспекти прийняття страхових рішень у військовий і післявоєнний періоди відіграють ключову роль у відновленні ринку. Саме вони визначають готовність виробників вкладати ресурси у власну безпеку, формують ставлення до ризику, а також впливають на ефективність державних програм підтримки страхування. В умовах військових викликів і повоєнного відновлення важливо зрозуміти, як змінюється система мотивації аграріїв, які фактори визначають їхнє рішення страхувати врожай чи тварин, і як державна політика може сприяти формуванню культури управління ризиками.

Таким чином, дослідження поведінкових і мотиваційних засад розвитку аграрного страхування в умовах військової та післявоєнної трансформації є актуальним і практично значущим завданням. Його результати можуть стати основою для удосконалення механізмів державної підтримки, розроблення адаптивних страхових продуктів, підвищення рівня довіри на ринку та зміцнення продовольчої безпеки України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку аграрного страхування в Україні активно досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Значний внесок у вивчення тенденцій та перспектив ринку здійснили В. О. Клименко [3], О. В. Кузьменко та Л. В. Костюченко [5], які аналізують су-

часний стан, динаміку розвитку та структурні проблеми функціонування системи аграрного страхування в Україні. У їхніх працях акцентовано на інституційних бар'єрах, недостатньому рівні державної підтримки та обмеженій участі страхових компаній у захисті аграрних ризиків.

Наукові розвідки О. Д. Вовчак та О. Я. Романишин [1] розглядають агрострахування як складову продовольчої безпеки держави, підкреслюючи його стратегічну роль у забезпеченні стабільності сільськогосподарського виробництва. О. М. Віленчук і А. С. Савицька [2] аналізують сучасні тренди розвитку європейського ринку аграрного страхування, окреслюючи можливості імплементації кращих європейських практик в українське законодавче та інституційне поле.

У працях Л. А. Мельника та П. В. Гудзя [6] досліджено вплив інноваційних технологій на страхування сільськогосподарського виробництва, зокрема застосування дистанційного моніторингу, супутникових даних і геоінформаційних систем для оцінювання збитків. Такі підходи, на думку авторів, створюють передумови для підвищення прозорості та довіри до страхового ринку.

Окремий напрям наукових досліджень стосується страхування аграрних ризиків та шляхів його вдосконалення, що розкривається у працях О. О. Непочатенко, О. Т. Прокопчук та М. І. Мальованого [7], які акцентують увагу на ролі страхування у забезпеченні фінансової стійкості аграрного сектору в умовах зростання невизначеності. Автори підкреслюють важливість формування сприятливого інституційного середовища та розвитку партнерських відносин між державою, страховими компаніями й аграрними виробниками.

У дослідженні О. Т. Прокопчук та співавторів [8] поведінкові й мотиваційні чинники розглядаються як ключові елементи підвищення ефективності аграрного страхування. Виявлено, що рівень довіри, схильність до ризику, попередній досвід втрат і сприйняття державної підтримки суттєво впливають на рішення аграріїв щодо участі у страхових програмах.

Подібних висновків дотримується і В. В. Ярмоленко [9], який наголошує на необхідності формування культури управління ризиками та підвищення рівня фінансової обізнаності фермерів як важливих детермінант поведінки у сфері страхування. Водночас аналітичні звіти Swiss Re Institute [10] та інших міжнародних організацій підкреслюють роль інновацій, цифровізації та сталого розвитку у трансформації

аграрного страхового ринку, зокрема через впровадження параметричних страхових продуктів і систем автоматизованого моніторингу ризиків.

Отже, огляд наукових досліджень свідчить про поступовий перехід від традиційного економічного аналізу аграрного страхування до поведінково-мотиваційного підходу, який дозволяє глибше зрозуміти рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у страхових програмах. Саме інтеграція економічних, поведінкових і психологічних аспектів відкриває нові можливості для удосконалення державної політики у сфері страхового захисту, підвищення довіри до ринку та зміцнення фінансової стійкості аграрного сектору України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті — дослідити поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні, визначити їхній вплив на прийняття рішень сільськогосподарськими виробниками щодо використання страхових інструментів та обґрунтувати напрями підвищення ефективності страхового захисту аграрного сектору.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток системи аграрного страхування в Україні відбувається у складних соціально-економічних умовах, коли аграрний бізнес стикається з багатовекторними ризиками: природно-кліматичними, технологічними, ринковими, політичними та інституційними. Воєнні події, руйнування інфраструктури, зниження інвестиційної активності та непередбачуваність логістичних ланцюгів додатково підвищують рівень невизначеності, що актуалізує потребу в ефективних механізмах страхового захисту. Водночас низький рівень проникнення страхування у сільському господарстві свідчить про наявність глибших поведінкових та мотиваційних бар'єрів, які не можна подолати лише адміністративними чи фінансовими методами (рис. 1).

Рівень проникнення аграрного страхування відображає частку агровиробників, які використовують страхові інструменти для захисту від виробничих ризиків. Цей показник є важливим індикатором фінансової стійкості сільського господарства, особливо в умовах нестабільності та підвищених ризиків, спричинених воєнними діями.

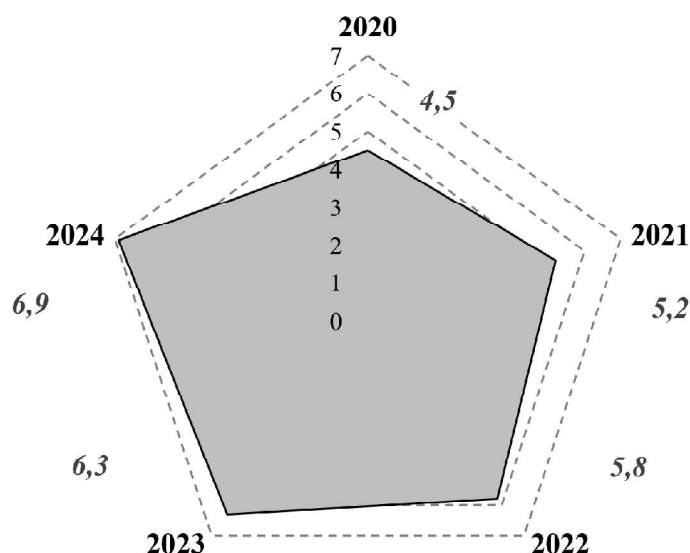

Рис. 1. Рівень проникнення аграрного страхування в Україні у 2020—2024 рр., %

Джерело: дані НБУ та <https://forinsurer.com/> (систематизовано, узагальнено та побудовано авторами).

Як видно з рис. 1, упродовж 2020—2024 рр. рівень проникнення аграрного страхування в Україні поступово зростає: від 4,5 % у 2020 р. до 6,9 % у 2024 р. Попри складні макроекономічні умови та воєнні події, аграрії поступово усвідомлюють необхідність страхового захисту як інструменту управління ризиками. Зростання частково пояснюється активізацією приватних страховиків, підвищенням уваги до ризик-менеджменту з боку фермерських господарств та потребою у фінансових гарантіях для отримання кредитів.

Хоча динаміка є позитивною, рівень проникнення аграрного страхування залишається низьким — менше 7 % у 2024 р. Це свідчить про потребу у формуванні державної політики підтримки аграрного страхування, розвитку інформаційно-консультаційної підтримки для фермерів і стимулюванні партнерства між страховими компаніями, банками та агробізнесом.

Слід зауважити, що у зарубіжних країнах рівень проникнення аграрного страхування є значно вищим завдяки системній державній підтримці та розвиненій культурі управління ризиками. Наприклад, у США охоплення сільськогосподарських площ страховим захистом перевищує 85 %, у Канаді — близько 70 %, у країнах ЄС (зокрема в Іспанії, Франції, Італії) — 50—65 % [2; 8]. Високі показники зумовлені поєднанням субсидування страхових премій, ефективних публічно-приватних партнерств і цифровізації процесів оцінки ризиків та збитків. Такий досвід може бути корисним для України з метою підвищення довіри аграріїв до страхування та розширення участі малих і середніх господарств у страхових програмах.

Одним із ключових поведінкових чинників є рівень довіри до страхових компаній. Багато фермерів і керівників агропідприємств сприймають страхування як складний, бюрократизований процес із високими транзакційними витратами. Недосконала комунікація між страховиками та клієнтами, відсутність достатнього інформаційного забезпечення, а також негативний досвід незадовільного врегулювання страхових випадків у попередні роки формують стійку недовіру до страхового ринку. У результаті більшість аграріїв покладаються на власні резерви, замість того щоб використовувати страхові інструменти для розподілу ризику.

У процесі прийняття рішень щодо участі у програмах аграрного страхування сільськогосподарські виробники керуються не лише економічними розрахунками, а й комплексом психологічних, соціальних і поведінкових чинників. Відповідно до положень поведінкової економіки, реальні рішення аграріїв часто відхиляються від раціональної логіки через вплив когнітивних викривлень, емоційного стану, попереднього досвіду та соціального середовища. Розуміння цих чинників є ключовим для формування ефективної державної політики та страхових продуктів, що відповідають реальним очікуванням і мотиваціям виробників (табл. 1).

Аналіз основних поведінкових детермінант участі аграріїв у страхуванні дозволяє виділити кілька груп чинників: когнітивні, інформаційні, соціально-психологічні та емоційно-мотиваційні:

— Когнітивні викривлення (ефект статус-кво, уникнення втрат, надмірна впевненість)

Таблиця 1. Поведінкові чинники, що впливають на участь аграріїв у страхуванні

Група чинників	Приклади проявів	Наслідки для участі у страхуванні
<i>Когнітивні викривлення</i>	Ефект статус-кво, уникнення втрат, надмірна впевненість	Відмова від страхування навіть за вигідних умов
<i>Інформаційні</i>	Недостатня обізнаність, складність договорів	Нерозуміння вигод, помилки у виборі продуктів
<i>Соціально-психологічні</i>	Низький рівень довіри, орієнтація на сусідів	Формування недовіри до ринку
<i>Емоційно-мотиваційні</i>	Побоювання "втрати грошей", страх бюрократії	Зниження мотивації укладати угоди

Джерело: складено за результатами власних досліджень.

зумовлюють небажання змінювати звичну поведінку навіть за наявності економічно вигідних умов. Аграрії схильні недооцінювати ймовірність негативних подій або вважати, що "цього разу пощастить", що знижує попит на страхові продукти.

— Інформаційні чинники пов'язані з обмеженим доступом до якісної інформації про страхові послуги. Невміння інтерпретувати умови договорів, складна термінологія та відсутність ефективних каналів комунікації створюють бар'єри для участі у страхуванні.

— Соціально-психологічні чинники проявляються через низький рівень довіри до страхових компаній і схильність аграріїв орієнтуватися на поведінку сусідів чи колег. Якщо у місцевій громаді домінує негативне ставлення до страхування, воно швидко тиражується серед інших виробників.

— Емоційно-мотиваційні чинники формуються під впливом попереднього досвіду втрат, страху "викинути гроші даремно" або небажання стикатися з бюрократичними процедурами під час отримання компенсацій. Такі емоції знижують внутрішню готовність аграріїв укладати страхові угоди навіть за наявності державних субсидій.

Отже, поведінкові чинники суттєво обмежують ефективність аграрного страхування в Україні, оскільки стримують участь сільгоспвиробників незалежно від економічної доцільності страхування. Для подолання цих бар'єрів доцільно поєднувати економічні стимули з поведінковими інтервенціями — інформаційними кампаніями, освітніми програмами, розвитком інститутів довіри та впровадженням простих і зрозумілих страхових продуктів. Усвідомлення ролі когнітивних і мотиваційних чинників дозволить перейти від формального страхування до створення реальної культури управління ризиками в аграрному секторі.

Таблиця 2. Мотиваційні стимули та бар'єри участі аграріїв у страхуванні

Тип мотивації	Приклади стимулів	Приклади бар'єрів
<i>Економічна</i>	Зменшення ризику втрат, стабілізація доходів, доступ до кредитів	Висока вартість полісів, невизначеність виплат
<i>Соціальна</i>	Підтримка громади, позитивний приклад інших фермерів	Відсутність локальних програм, слабка комунікація
<i>Інституційна</i>	Державні субсидії, гарантії виплат	Недовіра до державних механізмів
<i>Психологічна</i>	Прагнення безпеки, передбачуваності	Недовіра до страховиків, негативний попередній досвід

Джерело: складено за результатами власних досліджень.

Не менш важливим чинником є схильність до ризику. Поведінкова економіка пояснює, що виробники часто недооцінюють ймовірність настання несприятливих подій або сприймають страхові внески як "втрату" у короткостроковій перспективі [2—3]. Це призводить до ефекту статус-кво — небажання змінювати існуючі практики навіть у разі раціональної вигоди. Також проявляється асиметрія інформації: аграрії недостатньо розуміють умови страхових договорів, методи оцінювання ризику чи механізми компенсації збитків, що знижує рівень участі в програмах страхування.

Важливою складовою мотиваційної поведінки виступають очікування щодо державної підтримки. У періоди криз аграрії часто розраховують на компенсаційні програми чи дотації з бюджету, що зменшує стимули до страхування. Проте міжнародний досвід свідчить, що поєднання державного субсидування страхових премій із розвиненими ринковими механізмами здатне підвищити рівень охоплення страхуванням. У цьому контексті доцільним є запровадження державно-приватного партнерства у сфері аграрного страхування, де держава виступатиме гарантом стабільності, а приватні компанії — провайдерами інноваційних продуктів.

Мотиваційна поведінка аграріїв щодо участі у страхуванні формується під впливом комплексу економічних, соціальних, інституційних

Рис. 2. Авторська модель поведінково-мотиваційного механізму участі аграріїв у страхуванні

Джерело: розроблено і представлено авторами на основі результатів власного дослідження.

Примітка. У моделі відображено взаємозв'язок між фінансовими, соціальними, інституційними та психологічними детермінантами поведінки аграріїв. Кожна з груп чинників формує певний рівень готовності до участі у страхуванні, тоді як системна інтеграція стимулів і усунення бар'єрів забезпечують ефективне функціонування мотиваційного механізму на ринку агрострахування.

і психологічних чинників. У контексті підвищеної невизначеності, спричиненої воєнними ризиками, зміною клімату та ринковими коливаннями, важливо розуміти, які стимули спонукають сільськогосподарських виробників до страхування, а які — навпаки, стримують їхню активність. Аналіз системи мотиваційних стимулів і бар'єрів дозволяє окреслити точки впливу, через які можна підвищити рівень участі аграріїв у страхових програмах та сформувати культуру ризик-менеджменту (табл. 2).

Мотиваційні стимули аграріїв до страхування є багатовимірними й охоплюють чотири ключові типи мотивації — економічну, соціальну, інституційну та психологічну:

— Економічна мотивація є базовою та пов'язана з прагненням зменшити фінансові втрати у разі настання ризикових подій, забезпечити стабільність доходів і полегшити доступ до кредитних ресурсів. Водночас економічними бар'єрами залишаються висока вартість страхових полісів, невизначеність щодо обсягів і термінів виплат, а також

відсутність гнучких умов для малих фермерських господарств.

— Соціальна мотивація відображає вплив спільноти та соціального середовища. Приклади успішного страхування в межах громади або колективні ініціативи можуть стимулювати інших аграріїв долучатися до програм. Натомість брак локальних інформаційних кампаній і слабка комунікація між учасниками ринку створюють соціальні бар'єри для поширення практик страхування.

— Інституційна мотивація формується під впливом державної політики, рівня довіри до органів влади та ефективності інструментів підтримки. Державні субсидії на страхові премії, наявність гарантій чи прозорих механізмів виплат підвищують готовність аграріїв до страхування. Водночас недовіра до державних структур, нерівномірність реалізації програм або надмірна бюрократичність часто нівелюють позитивний ефект таких стимулів.

— Психологічна мотивація охоплює внутрішні потреби у безпеці, стабільності та впев-

неності у завтрашньому дні. Позитивний досвід попередніх років формує відчуття захищеності, тоді як негативний досвід невиплат чи конфліктів із страховиками породжує недовіру, емоційний скепсис і страх повторення втрат.

Система мотиваційних стимулів і бар'єрів є ключовим чинником розвитку аграрного страхування в Україні. Для підвищення рівня участі аграріїв необхідно забезпечити збалансований вплив усіх мотиваційних складових: удосконалити фінансові умови страхування, активізувати соціальну підтримку на рівні громад, посилити інституційну довіру до державних програм та формувати позитивні психологічні установки через прозорість і стабільність страхових відносин [7]. Комплексне поєднання цих заходів сприятиме трансформації страхування із формального зобов'язання на усвідомлений інструмент захисту і сталого розвитку аграрного бізнесу.

У цьому контексті доцільним є розроблення авторської поведінково-мотиваційної моделі, яка покликана систематизувати взаємозв'язки між ключовими чинниками, що визначають рішення аграріїв щодо участі у страхових програмах.

Необхідність розроблення поведінково-мотиваційної моделі аграрного страхування зумовлена тим, що традиційні підходи до стимулювання участі виробників у страхових програмах в Україні залишаються малоефективними. Більшість аграріїв сприймають страхування не як стратегічний інструмент управління ризиками, а як додаткові витрати, що не гарантують належного захисту. Така ситуація вимагає глибшого розуміння поведінкових особливостей учасників ринку, зокрема їхніх очікувань, рівня довіри, сприйняття ризику та схильності до інновацій.

Розроблена модель поведінково-мотиваційного механізму участі аграріїв у страхуванні покликана інтегрувати економічні, соціальні, інституційні та психологічні чинники у єдину систему управління мотивацією (рис. 2). Вона дає змогу комплексно пояснити процес формування рішень щодо страхування та визначити напрями державної й ринкової підтримки, що сприятимуть підвищенню рівня страхового покриття у сільському господарстві.

Система мотиваційних стимулів і бар'єрів є ключовим чинником розвитку аграрного страхування в Україні. Для підвищення рівня участі аграріїв необхідно забезпечити збалансований вплив усіх мотиваційних складових: удосконалити фінансові умови страхування, активізувати соціальну підтримку на рівні громад, поси-

лити інституційну довіру до державних програм та формувати позитивні психологічні установки через прозорість і стабільність страхових відносин. Комплексне поєднання цих заходів сприятиме трансформації страхування із формального зобов'язання на усвідомлений інструмент захисту і сталого розвитку аграрного бізнесу.

Модель відображає взаємозв'язок трьох блоків — економічного, поведінкового та мотиваційного — які спільно формують рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у програмах страхування. Її змістовна структура демонструє, що поряд із матеріальними стимулами важливу роль відіграють психологічні установки, рівень довіри та соціальні очікування, що визначають готовність аграріїв до використання страхових інструментів для захисту від ризиків.

Запропонована модель відображає взаємозв'язок економічних, поведінкових і мотиваційних чинників, які формують рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у програмах страхового захисту. На відміну від традиційних економічних підходів, що пояснюють участь аграріїв виключно через рівень прибутковості або наявності державної підтримки, модель враховує також психологічні та соціальні аспекти прийняття рішень у середовищі підвищеної невизначеності, характерної для аграрного сектору України.

Економічний блок моделі охоплює матеріальні стимули та об'єктивні умови, що впливають на участь у страхуванні: рівень доходів, наявність субсидій, очікувані втрати від ризиків, цінові параметри страхових продуктів. Поведінковий блок характеризує когнітивні викривлення та сприйняття ризику аграріями — зокрема ефект статус-кво, уникнення втрат, брак довіри до страхових компаній, вплив попереднього досвіду. Мотиваційний блок розкриває внутрішні мотиви, що спонукають до страхування: прагнення стабільності, потребу у впевненості в майбутньому, соціальний тиск і очікування державної підтримки.

Інтеграція цих трьох блоків дозволяє комплексно пояснити різницю у страхових поведінкових паттернах між різними групами виробників. Модель демонструє, що підвищення рівня участі аграріїв у страхуванні можливе не лише через фінансові стимули, а й через формування довіри, підвищення обізнаності, розвиток партнерських відносин між державою, страховиками та сільськогосподарськими підприємствами. У сучасних умовах післявоєнного відновлення аграрного сектору така мо-

Таблиця 3. Напрями удосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування

Напрямок удосконалення	Інструменти реалізації	Очікуваний результат
<i>Підвищення довіри до страхового ринку</i>	Прозорість процедур, публічні кейси виплат, незалежний моніторинг	Зростання кількості застрахованих господарств
<i>Розвиток фінансової грамотності</i>	Освітні програми, консультаційні центри при громадах	Краще розуміння страхових умов
<i>Цифровізація процесів</i>	Онлайн-калькулятори, аграрні страхові платформи	Зменшення бюрократії, зручність укладення договорів
<i>Стимулювання мотивації через державну підтримку</i>	Часткове субсидування премій, податкові пільги	Збільшення охоплення ринку
<i>Формування культури управління ризиками</i>	Інформаційні кампанії, приклади успішних практик	Стійкість аграрного сектору до криз

Джерело: складено за результатами власних досліджень.

дель може стати основою для розроблення цілеспрямованих стратегій поведінкової мотивації та формування культури ризик-менеджменту в сільському господарстві.

Взаємодія цих блоків визначає рівень участі аграрних підприємств у страхових програмах та ефективність розвитку ринку загалом. Застосування поведінкового підходу дозволяє пояснити відмінності у прийнятті страхових рішень між групами виробників і визначити потенційні напрями втручання — зокрема, підвищення фінансової грамотності, розвиток консультаційних сервісів, цифровізацію страхових процесів та стимулювання довіри до інститутів ринку.

Таким чином, формування поведінково орієнтованої стратегії розвитку аграрного страхування є необхідною передумовою для його ефективного функціонування в умовах невизначеності та ризику. Вона передбачає не лише економічні стимули, а й зміни у сприйнятті, інформуванні та комунікації з аграрним бізнесом, що дозволить підвищити стійкість сільського господарства й адаптивність до викликів воєнного та післявоєнного періодів.

Розвиток аграрного страхування в Україні потребує не лише вдосконалення економічних механізмів, а й глибокої трансформації поведінково-мотиваційного середовища. Як показує аналіз, бар'єри участі аграріїв у страхуванні часто пов'язані не з фінансовими можливостями, а з недовірою, низькою обізнаністю, складністю процедур і відсутністю внутрішньої мотивації до управління ризиками. Тому важливо формувати комплексну систему стимулів, спрямовану на підвищення довіри, розвиток фінансової культури та створення сприятливих умов для свідомого страхування (табл. 3).

Напрями удосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування передбачають цілісний підхід, що поєднує економічні, інституційні, освітні та технологічні інструменти:

— Підвищення довіри до страхового ринку має стати першочерговим завданням держави й страховиків. Впровадження прозорих процедур врегулювання збитків, публікація відкритих кейсів успішних виплат, незалежний аудит і моніторинг діяльності страхових компаній формують відчуття безпеки та зменшують страхи аграріїв щодо можливих зловживань.

— Розвиток фінансової грамотності є ключовим чинником зміни поведінкових установок. Освітні ініціативи — тренінги, консультаційні центри при громадах, онлайн-курси з аграрного страхування — сприяють кращому розумінню сутності страхових продуктів, умов договорів і механізмів компенсації, що підвищує довіру та готовність до участі у страхових програмах.

— Цифровізація страхових процесів відкриває нові можливості для зручності, доступності та прозорості. Використання онлайн-калькуляторів, електронного документообігу, інтегрованих платформ страхування у межах аграрних маркетплейсів спрощує процес укладення договорів, зменшує бюрократію та мінімізує людський фактор.

— Стимулювання мотивації через державну підтримку залишається важливою складовою у воєнний та післявоєнний періоди. Часткове субсидування страхових премій, надання податкових пільг або компенсаційних механізмів підвищують економічну доцільність страхування для малих і середніх виробників, а також формують позитивне ставлення до державних інституцій.

— Формування культури управління ризиками має стратегічне значення. Системні інформаційні кампанії, приклади успішних страхових практик і демонстрація реальних історій відновлення після ризикових подій сприяють зміні ставлення аграріїв до страхування — від сприйняття його як "вимушених витрат" до розуміння як інструмента стабільності та розвитку.

Удосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування є необхідною умовою сталого розвитку аграрного сектору України. Реалізація запропонованих напрямів забезпечить зростання рівня довіри, залучення ширшого кола виробників до страхових програм, підвищення фінансової грамотності та формування культури управління ризиками. У післявоєнний період саме така модель взаємодії між державою, страховиками та аграріями може стати основою для підвищення економічної стійкості та продовольчої безпеки країни.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що розвиток аграрного страхування в Україні потребує переосмислення з позицій поведінкової економіки та мотиваційного підходу. Традиційні економічні стимули, які спираються виключно на субсидування чи державні гарантії, не забезпечують достатнього рівня залучення сільськогосподарських виробників до страхових програм. Визначальними чинниками участі аграріїв у страхуванні виступають поведінкові особливості — рівень довіри, інформаційна обізнаність, соціальні орієнтири та психологічні установки щодо ризику й захисту. Саме тому подальший розвиток системи страхового захисту має ґрунтуватися на розумінні мотиваційних механізмів прийняття рішень у середовищі підвищеної невизначеності.

Запропонована авторська поведінково-мотиваційна модель участі аграріїв у страхуванні створює методологічне підґрунтя для інтеграції економічних, соціальних, інституційних і психологічних чинників у єдину систему управління мотивацією. Вона пояснює, яким чином поєднання матеріальних стимулів, рівня довіри, соціального середовища та внутрішніх установок впливає на прийняття страхових рішень. Модель дає змогу обґрунтувати необхідність формування поведінково орієнтованої політики, спрямованої на підвищення довіри до страхового ринку, розвиток фінансової

грамотності та цифровізацію страхових процесів.

Комплекс заходів, спрямованих на удосконалення поведінково-мотиваційного механізму, має включати поєднання економічних і поведінкових інтервенцій: прозорі процедури врегулювання збитків, державне субсидування страхових премій, розвиток освітніх програм, інформаційні кампанії та стимулювання культури управління ризиками. Такі дії сприятимуть трансформації страхування із формального зобов'язання на усвідомлений інструмент забезпечення стійкості та розвитку аграрного бізнесу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що побудова ефективного ринку аграрного страхування в Україні можлива лише за умови поєднання економічних важелів із поведінковими стратегіями управління мотивацією. Такий підхід забезпечить формування нової культури страхового захисту, підвищення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та зміцнення продовольчої безпеки держави у воєнний і післявоєнний періоди.

Література:

1. Вовчак О. Д., Романишин О. Я. Агрострахування як елемент продовольчої безпеки держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. Вип. 43. С. 93—98. DOI: 10.32782/2413-9971/2022-43-16.
2. Віленчук О. М., Савицька А. С. Сучасні тренди розвитку загальноєвропейського ринку аграрного страхування: можливості та перспективи для України. Економіка, фінанси, грошовий обіг і кредит. 2024. № 4. С. 253—259. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-253-259>.
3. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Випуск 103. Частина 2. 2023. С. 140—153. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153.
4. Кисільова І. Ю., Краснощок Я. В. Проблеми розвитку ринку агрострахування в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 9. С. 41—63. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-04-01>.
5. Кузьменко О. В., Костюченко Л. В. Сучасний стан та перспективи розвитку агрострахування в Україні. Економіка та держава. 2022. № 7. С. 95—100. DOI: 10.32702/2306-6806.-2022.7.95.

6. Мельник Л. А., Гудзь П. В. Розвиток інноваційних технологій у страхуванні сільськогосподарського виробництва. Бізнес Інформ. 2020. № 12. С. 210—215. DOI: 10.32983/2222-4459-2020-12-210-215.

7. Непочатенко О. О., Прокопчук О. Т., Мальнований М. І. Розвиток страхового ринку України в контексті сучасних викликів. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: Видавець "Соцінський М. М.", 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 7—16. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16.

8. Prokopchuk O., Nepochatenko O., Malyovanyi M., Sokoliuk S., Rolinskyi O., Ponomarenko O. Development of agricultural insurance in Ukraine. Insurance Markets and Companies, 2024, 15 (2), 106–121. doi:10.21511/ins.15(2).2024.10.

9. Ярмоленко В. В. Особливості агрострахування в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка". Випуск 1, 2020. С. 232—239. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020-1.30>.

10. Swiss Re Institute. Agricultural insurance in emerging markets: growth potential and innovation trends. Sigma Report. 2022. № 2. P. 1—28. URL: <https://www.swissre.com/institute>.

References:

1. Vovchak, O.D. and Romanyshyn, O.Ya. (2022), "Agricultural insurance as an element of the state's food security", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, vol. 43, pp. 93—98. DOI: 10.32782/2413-9971/2022-43-16.

2. Vilenchuk, O.M. and Savytska, A.S. (2024), "Modern trends in the development of the pan-european agrarian insurance market: opportunities and prospects for Ukraine", Business Information, vol. 4, pp. 253—259, DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-253-259>.

3. Klymenko, V.O. (2023), "Trends in the development of agricultural insurance in Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva, vol. 103, no. 2, pp. 140—153. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153.

4. Kysil'ova, I. Yu. and Krasnoschok, Ya. V. (2023), "Problems of development of the agricultural insurance market in Ukraine", Problemy suchasnykh transformatsij. Serii: ekonomika ta upravlinnia, vol. 9, pp. 41—63. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-04-01>

5. Kuz'menko, O.V. and Kostiuchenko, L.V. (2022), "European experience in application of

digital marketing in public administration in Ukraine", Ekonomika ta derzhava, vol. 7, pp. 95—100. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.7.95.

6. Mel'nyk, L.L. and Hudz', P.V. (2020), "Development of innovative technologies in agricultural production insurance", Biznes Inform, vol. 12, pp. 210—215. DOI: 10.32983/2222-4459-2020-12-210-215.

7. Nepochatenko, O.O., Prokopchuk, O.T. and Mal'ovanyj, M.I. (2024), "Development of the Ukrainian insurance market in the context of modern challenges", Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsional'noho universytetu sadivnytstva: Ekonomichni nauky, vol. 105, no. 2, pp. 7—16. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16.

8. Prokopchuk, O. Nepochatenko, O. Malyovanyi, M. Sokoliuk, S. Rolinskyi, O. and Ponomarenko, O. (2024), "Development of Agricultural Insurance in Ukraine", Insurance Markets and Companies, vol. 15, no. 2, pp. 106—121. doi:10.21511/ins.15(2).2024.10.

9. Yarmolenko, V. V. (2020), "Features of agricultural insurance in Ukraine", Tavrijs'kyj naukovyj visnyk. Serii: Ekonomika", vol. 1, pp. 232—239. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.30>.

10. Swiss Re Institute (2022), "Agricultural insurance in emerging markets: growth potential and innovation trends", Sigma Report, vol. 2, pp. 1—28, available at: <https://www.swissre.com/institute> (Accessed 25 Oct 2025).

Стаття надійшла до редакції 08.11.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток**

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663